

7. De Richtsnoeren over voedselsystemen en voeding van het Comité voor Wereldvoedselzekerheid: inkijk in het ontwerpproces

Door Isa Álvarez Vispo,
netwerk URGENCI

Isa Alvarez Vispo is een activiste die zich inzet voor rechtvaardige voedselsystemen. In dit artikel geeft ze een inkijk in het ontwerpproces van de *Vrijwillige richtsnoeren voor voedselsystemen en voeding dat momenteel loopt* binnen het Comité voor Wereldvoedselzekerheid (CFS) van de FAO. Ze klaagt hierbij ook de medicalisering van honger aan en de pogingen tot "corporate capture"¹ door de agro-industrie.

In 2014 was Rome de gaststad van de Internationale conferentie over voeding (ICN2). Een van de resultaten was de start van een proces van beleidsconvergentie binnen het CFS door het voedingsvraagstuk te behandelen in de context van voedselzekerheid. Omwille van haar inclusieve en convergente karakter werd het CFS gekozen als strategische plaats om dit proces tot een goed einde te brengen.

Een proces binnen het CFS kan resulteren in twee soorten documenten:

¹ Voor meer informatie over « corporate capture », zie Beet the System 2019 « Machtsgreep door multinationals : hoe vrijwaren we democratische ruimtes van corporate capture ? »

advieskaders of richtsnoeren, waarbij de laatstgenoemde een meer bindend karakter hebben. Na 3 jaar zwoegen werd in 2018 beslist dat dit proces zou leiden tot richtsnoeren onder de naam "Vrijwillige richtsnoeren voor voedselsystemen en voeding". Sindsdien is en blijft dit proces veelbesproken, van de titel tot het proces zelf. Hoewel het mandaat door de titel duidelijk is, zijn er pogingen geweest om de richtsnoeren te heroriënteren op "voedselomgevingen", waarbij de aandacht wordt gericht op de laatste schakel in de keten, namelijk de consument die koopt en beslist, terwijl het onderdeel over productie geen aandacht krijgt.

Het mechanisme van het maatschappelijk middenveld (CSM) heeft druk gezet om te voorkomen dat de richtsnoeren zouden worden aangepast, ten eerste omdat dit in strijd was met het vooraf vastgestelde mandaat, en ten tweede omdat de richtsnoeren hun alomvattend karakter zouden verliezen, terwijl dit naar onze mening essentieel is. De uitgeoefende druk heeft zijn vruchten afgeworpen en de titel van de richtsnoeren is ongewijzigd gebleven, hoewel de pri-

vate sector en sommige overheden ook vandaag nog steeds proberen enkele wijzigingen aan te brengen. Het opstarten van een proces om de richtsnoeren uit te werken is zeer belangrijk omdat het vereist dat de verschillende actoren betrokken worden. Het voorziet in regionale en lokale consultaties waarbij overheden, het CSM en het mechanisme van de private sector (PSM) vanuit een lokale realiteit kunnen bijdragen aan processen, die anders vaak zowel fysiek als normatief ver van de gemeenschappen plaatsvinden. In dit geval vonden de verschillende consultaties plaats in 2019 in Panama City, Washington D.C., Boedapest, Addis Abeba, Caïro en Bangkok.

Historisch gezien richtte het discours over voeding zich steeds op voedingspatronen en kilocalorieën, met een zeer "gemedicaliseerde" aanpak en een mechanistische kijk op de relatie tussen lichaam en voedsel. Vanaf de start van het proces was de voornaamste uitdaging voor het CSM om deze aanpak te verbreden en de relatie tussen de voedingswaarde van voedsel en de verschillende schakels in de voedselketen zichtbaar te ma-

ken door gebruik van het mensenrechtenkader. Om dit te bereiken, moesten meerdere uitdagingen worden aangepakt. De belangrijkste uitdagingen lagen in de gefragmenteerde visie die de overheden hebben op beleidsvormingsprocessen en de vele belangen die gemoeid gaan met voeding en de medicalisering ervan. De medicalisering van voeding leidt tot een reductionistische benadering die een agro-industrieel systeem rechtvaardigt en tegelijkertijd valse oplossingen produceert die uiterst lucratief zijn voor enkele sectoren². Het CSM heeft vanaf het begin begrepen dat dit proces voedingspatronen moet benaderen als een collectief vraagstuk door de rol die de overheid speelt in de voedingsgewoonten van mensen zichtbaar te maken.

Om al deze redenen hebben de verschillende sectoren samengewerkt om hun eigen visiedocument te ontwikkelen, waarin een integrale en holistische aanpak wordt voorgesteld die rekening houdt met alle betrokken actoren. In dit document vertalen we onze visie op hoe de richtlijnen er moeten uitzien. Op die manier delen we, vanaf de préambule, onze visie op de elementen die deel uitmaken van het voedselsysteem en de transformatie daarvan:

“Wij bekrachtigen dat voedsel de uitdrukking van waarden, culturen, sociale relaties en de zelfbeschikking van volkeren vormt, en dat onszelf en anderen voeden een verwezenlijking van onze soevereiniteit en autonomie is. Wanneer we onszelf voeden en een maaltijd delen met onze familie, vrienden en gemeenschap, bevestigen we onze culturele identiteit, onze onderlinge afhankelijkheid van mens en natuur en de controle die we hebben over onze toekomst en onze menselijke waardigheid. Voeding is essentieel voor onze persoonlijke ontwikkeling en een harmonieuze, gedeelde relatie met de natuur. Deze benadering van voeding creëert een plaats waarin onze strijd voor voedselsoevereiniteit, gezondheid van de mens en natuur en welzijn samenkomen. Om het probleem van slechte voedingspatronen in al haar vormen te begrijpen is daarom een uitgebreide en multidisciplinaire analyse nodig, waarbij politieke, culturele en technische aspecten aan bod komen. Dit vereist eerst de erkenning van de nood aan rechtvaardigheid, respect voor diversiteit en waarden zoals menselijke waardigheid, gelijkheid, duurzaamheid en soevereiniteit. In die zin kunnen we het probleem van slechte voedingspatronen alleen oplossen als we in staat zijn om onze gemeenschappen te mobiliseren en een grote beweging op te zetten die de verschillende ruimtes en niveaus overstijgt.

Wij zijn van mening dat het huidige hegemoniale voedselsysteem en agro-industriële productiemodel er niet in geslaagd zijn om het probleem van slechte voedingspatronen op te lossen, en daarenboven hebben bijgedragen aan het ontstaan van verschillende vormen van slechte voeding en de verslechtering van onze eetgewoonten - zowel op het vlak van variatie en kwaliteit - als op vlak van aan de milieuschade en de klimaatcrisis waar we getuige van zijn. »³

Vanuit dit perspectief zijn wij van mening dat de mens centraal dient te staan in dit proces. Het mensenrechtenkader lijkt ons dan ook fundamenteel om het voedselsysteem en de problemen die ermee gepaard gaan in al hun complexiteit aan te pakken. Hierbij moeten de mensenrechten, vertrekkende van de ondeelbaarheid van deze rechten, de voorrang krijgen op de verschillende belangen die naast elkaar kunnen bestaan.

Wij vinden het noodzakelijk dat cruciale aspecten als biodiversiteit, de gezondheid van de planeet en van de mens, de rechten van inheemse volkeren, vrouwenrechten, het culturele aspect van voedsel en agro-ecologie als veerkrachtiger productiemodel in deze richtsnoeren naar de voorgrond komen, en dat ze

² Over de medicalisering van honger, zie artikel n°6, door Jasper Thys.

³ Inleiding, Document de vision du MSC relatif aux Directives du CSA sur les systèmes alimentaires et la nutrition – Projet avancé, pg 1, http://www.csm4cfs.org/wp-content/uploads/2016/02/CSM-vision-document-FS-N_draft-June-2019_FR.pdf

niet zomaar voorgesteld worden als een lijst van elementen, maar beschouwd worden als onderling verbonden componenten van hetzelfde systeem.

Deze visie staat in schril contrast met de visies van de privésector en tal van overheden. Ten eerste omdat ze de wereldmarkt en commerciële belangen boven de mensenrechten blijven plaatsen, en ten tweede omdat de zeer gefragmenteerde structuur van institutionele ruimten het voor hen moeilijk maakt om goed te begrijpen wat we bedoelen als we het over een holistische en geïntegreerde visie hebben. In een tijd waarin de bestaande ecologische, economische en sociale crises groter zijn geworden door het coronavirus, is dit

holistische perspectief voor ons meer dan ooit noodzakelijk.

De eigenlijke definitie van een gezond en duurzaam voedingspatroon is in die zin een controversiële kwestie. We willen een definitie die deze geïntegreerde visie op wat voedsel voedszaam maakt omvat, terwijl andere stemmen proberen een meer gemedicaliseerde kijk op voeding te behouden om plaats te laten voor voorstellen zoals voedselverrijking. Bovendien wordt hier het woord "duurzaam" zelf op een zeer dubbelzinnige manier gebruikt en staan de pagina's vol duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's), waarbij duurzaamheid vaak als een vaag concept wordt gebruikt om te voorkomen dat er over mensenrechten wordt

gepraat. "Duurzaam" koppelen aan een concrete definitie wordt sterk afgewezen.

Een ander centraal element van dit proces en van processen binnen het Comité voor voedselzekerheid in het algemeen is dat van het bestuur, zowel tijdens het proces zelf als bij de verwezenlijking van de richtsnoeren. Het "multi-stakeholder" discours en de tendens om "multi-stakeholder" ruimtes en "publiek-private" samenwerking te promoten staan centraal in het debat, net als de daaruit voortvloeiende belangenconflicten⁴. Binnen dit proces worden de consu-

⁴ Voor meer informatie over de multistakeholderisme, zie artikel n°2 "Multistakeholderisme en Corporate capture" door Nora McKeon in de Beet the System van 2019.

menten verantwoordelijk gehouden voor hun voedselkeuzes, alsof ze niet afhankelijk zouden zijn van het overheidsbeleid en alsof de overheden niet de verantwoordelijkheid hebben om het recht op voedzame en adequate voeding te garanderen. Een centraal onderdeel van ons discours is dan ook **het onderscheid tussen belanghebbenden en rechthebbenden**, evenals de verantwoordelijkheid van verschillende actoren en de noodzaak om binnen het kader van de mensenrechten te werken.

Op het vlak van **transparantie en inclusiviteit** heeft COVID-19 een negatieve impact gehad. De COVID-pandemie heeft er namelijk toe geleid dat er minder mogelijkheden bestaan voor een face-to-face dialoog, waardoor zowel de agenda als gebruikte methodes herdacht moesten worden. Zo hebben verschillende landen, alsook het secretariaat van de CFS zelf, geprobeerd om het proces en de onderhandelingen te beperken tot virtuele ontmoetingen, zonder dat het maatschappelijk middenveld op een inclusieve manier zou kunnen deelnemen en met weinig mogelijkheden om te reageren. Hoewel de pandemie de tekortkomingen van een geglobaliseerd voedselsysteem aan het licht heeft gebracht en ons nog meer argumenten heeft aangereikt om onze standpunten te verdedigen, stellen we vast dat er minder ruimte is voor dialoog en beperkte mogelijkheden om deze elementen in het proces op te nemen. We zijn rechtstreeks ge-

tuige van hoe het systeem reageert wanneer het in vraag gesteld wordt, en op dit moment kunnen we stellen dat het voor het maatschappelijk middenveld zeer moeilijk is om tot een bevredigend resultaat te komen. Verder is het belangrijk erop te wijzen dat er in het jaar 2021 een wereldtop over voedselsystemen gepland staat die, voor zover we weten, wordt georganiseerd door organisaties als de Wereldbank, en waarbij de speciale gezant van de VN voor deze discussie de voorzitter van de Alliantie voor een Groene Revolutie in Afrika zal zijn. Dat geeft een goed beeld van de prioriteiten van deze top. Bovendien heeft deze top ook gevolgen voor het opstellen van de richtsnoeren, aangezien het de bedoeling is dat het proces sneller verloopt zodat er een resultaat geboekt wordt voordat de top van start gaat – de urgentie geldt dus als excuus voor alle voornoemde onregelmatigheden.

Ondanks alle beschreven negatieve aspecten en obstakels is het ook belangrijk om enkele positieve aspecten te benadrukken. Ten eerste spreken we vandaag, bij het opstellen van de richtsnoeren over voeding, over productiemodellen, kleinschalige landbouw en zelfs agro-ecologie. Hoewel niet alles verloopt zoals we zouden willen, kunnen we wel stellen dat we vandaag verder verwijderd zijn van de benadering die enkel focust op kilocalorieën. We zijn erin geslaagd het actiegebied te verbreden en dat is deels te danken aan de huidige om-

standigheden.

Aan de andere kant hebben de consultatie van het maatschappelijk middenveld en het opstellen van ons eigen visiedocument een uitgebreid proces mogelijk gemaakt waarbij alle sectoren betrokken werden. Het leidde onder andere tot een eigen document dat we kunnen gebruiken, delen en meenemen naar onze regio's. We zeggen altijd dat we het belangrijk vinden om wat in Rome gebeurt te koppelen aan wat er op lokaal niveau plaatsvindt. In dit document hebben we de realiteit uit onze regio's gekoppeld aan wat in Rome gebeurt en nu is het belangrijk dat we dit document, de vrucht van veel werk en tal van bijdragen van al onze kameraden en bondgenoten, delen. We moeten blijven druk uitoefenen, werken en opbouwen vanaf de basis, en tegelijkertijd blijven proberen openingen te creëren in het ontwerpproces van de richtsnoeren. We zijn ons vandaag meer dan ooit bewust van de machine waar we tegen strijden. Nu de wereld op zijn kop staat, we ons midden in een pandemie bevinden en de klimaatproblemen en honger een falend voedselsysteem blootleggen, is het aan ons om te bouwen, druk te blijven uitoefenen, samen te komen en ons te verzetten, vertrekkend vanuit de rechten van volkeren.